LIETUVOS GYVENTOJŲ GENOCIDO IR REZISTENCIJOS TYRIMO CENTRAS

Biudžetinė įstaiga, Didžioji g. 17/1, LT-01128 Vilnius tel. (8 5) 231 4139, faks. (8 5) 279 1033, el. p. centras@genocid.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 191428780

Grant Arthur Gochin,
atstovaujamam advokato Roko Rudzinsko
A. Mickevičiaus g. 14-2
LT-08119 Vilnius

2019-10-01 Nr. 14R-Į 2019-08-29

DĖL INFORMACIJOS PATEIKIMO

Atsakydami į Jūsų raštą informuojame, kad rašte pateikti argumentai ir reikalavimai Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centrui (toliau – Centras) iš esmės nesiskiria nuo argumentų ir reikalavimų, kuriuos Jūs pateikėte savo 2018-06-15 rašte ir į kuriuos Centras išsamiai Jums atsakė 2018-07-18 raštu Nr. 14R-52 (18 psl.), taip pat 2018-09-28 Centro atsiliepimu į Jūsų skundą administracinėje byloje Nr. eI-4215-281/2018 (14 psl.), taip pat 2019-02-27 Centro paaiškinimais dėl Jūsų pateiktų papildomų dokumentų administracinėje byloje Nr. eI-534-281/2019 (12 psl.).

Atkreipiame dėmesį, kad 2019-03-27 Vilniaus apygardos administracinis teismas konstatavo, kad „Centro 2018-07-18 raštas yra išsamus, detalus, jame aptariami visi pagrindiniai pareiškėjo klausimai dėl Jono Noreikos veiklos, pateikta Centro pozicija dėl pareiškėjo nurodomų argumentų, susijusių su Jono Noreikos asmenine ir darbinės veiklos įtaka žydų žudynėms. Centro 2018-07-18 rašte išdėstyta pozicija yra aiški, pateikiami konkretūs Centro dėstomų argumentų pagrindai, t. y. istorinių tyrimų, archyvų duomenys, istorinis aplinkybių kontekstas, mokslinių straipsnių ištraukos. Nėra pagrindo sutikti su pareiškėjo nurodomais teiginiais, kad Centro atsakymai pateikti selektyviai pasirenkant atsakymo temas, iš ginčijamo rašto turinio matyti, kad Centras pateikė visapusišką poziciją dėl Jono Noreikos veiklos. Pažymėtina, kad Centras ginčijamame atsakyme patvirtino aplinkybę, jog Jono Noreikos veikla negali būti vertinama vienareikšmiškai, tačiau nėra patvirtintų duomenų, jog pareiškėjo 2018-06-15 rašte nurodytos išvados būtų laikomos teisingomis“.

Pagal Viešojo administravimo įstatymo 14 str. 4 dalį viešojo administravimo subjektas gali antrą kartą neatsakinėti į tuos pačius klausimus ar argumentus.

Į Jūsų reikalavimą, kad Centras įvertintų J. Noreikos veiklą pagal Lietuvos teisės aktus ir Lietuvos ratifikuotus tarptautinius teisės aktus Centras atsakė savo raštu 2018-02-26.

Į Jūsų teiginius:

Dėl „Žemaičių žemės“ Centras atsakė 2018-07-18 rašte Nr. 14R-52, 2018-09-28 Centro atsiliepime į Jūsų skundą administracinėje byloje Nr. eI-4215-281/2018, 2019-02-27 Centro paaiškinimuose dėl Jūsų pateiktų papildomų dokumentų administracinėje byloje Nr. eI-534-281/2019;

Dėl Plungės žydų žudynių ir A. Pakalniškio prisiminimų Centras atsakė 2018-07-18 rašte Nr. 14R-52, 2018-09-28 Centro atsiliepime į Jūsų skundą administracinėje byloje Nr. eI-4215-281/2018, 2019-02-27 Centro paaiškinimuose dėl Jūsų pateiktų papildomų dokumentų administracinėje byloje Nr. eI-534-281/2019; taip pat Centras 2018-07-18 rašte Nr. 14R-52 nurodė, kad išsamesnius Centro paaiškinimus šiais klausimais galite rasti žurnalo „Genocidas ir Rezistencija“, 2016, Nr. 1(39), Alfredo Rukšėno straipsnyje „Jono Noreikos – Generolo Vėtros biografijos kontraversijos“. Atkreipiame dėmesį, kad Centras dirba remdamasis LR Konstitucija ir kitais teisės aktais, pripažįsta visuotinę nekaltumo prezumpciją ir yra mokslinė institucija, todėl negali skelbti išvadų pagal Jūsų siūlomas versijas („*neturėtų būti atmetama versija, kad Jonas Noreika galėjo vadovauti P. Alimui ir kitiems duodant nurodymus dėl Plungės žydų izoliavimo, konvojavimo ir sušaudymo*“ – 5 psl.; *„yra tikėtina, kad jie dalyvavo išvarant žydus į Telšių getą*“ – 8 psl. ir t.t.).

Dėl Telšių LAF vado veiklos Centras atsakė 2018-07-18 rašte Nr. 14R-52, 2018-09-28 Centro atsiliepime į Jūsų skundą administracinėje byloje Nr. eI-4215-281/2018, 2019-02-27 Centro paaiškinimuose dėl Jūsų pateiktų papildomų dokumentų administracinėje byloje Nr. eI-534-281/2019. Taip pat atkreipiame dėmesį, kad Jūsų teiginiai „*Dokumentai liudija, kad 1941 m. birželį ir liepą žydų atžvilgiu Telšiuose buvo vykdomi ne nacių nurodymai*“ (6 psl.), „*pagal LAF ideologiją komunistai ir žydai viena ir tas pats*“ (8 psl.) nėra paremti įrodymais.

Atkreiptinas dėmesys, kad Tarptautinė komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti (toliau – Komisija), kuria Jūs remiatės, savo išvadose pažymėjo, kad nėra įrodyta apie J. Noreikos nusikalstamą veiklą Plungėje ar Telšiuose. Jūsų cituojamą Komisijos teiginį, neva „*Centras gina Lietuvių nacionalistų partiją*“ Centras vertina kaip nesusipratimą, nes Komisija nepateikė įrodymų šiam neteisingam teiginiui pagrįsti.

Dėl „Šiaulių apskrities viršininko veiklos“, dėl „Nurodymų dėl žydų turto nusavinimo“, dėl „Žydų nekilnojamo turto perleidimo“, „Dėl Žagarės geto įkūrimo ir administravimo“.

Šiais klausimais pateikti dokumentai patvirtina Centro išvadą, kad "okupacinei nacių valdžiai pavyko Noreiką įtraukti į su žydų izoliavimu susijusių reikalų tvarkymą“. J. Noreikos nurodymai dėl Triškių miestelio žydų iškeldinimo (priedas Nr.26) nepaneigia Centro teiginio, kad iki 1941 rugpjūčio 5 d., t. y. iki tampant Šiaulių apskrities viršininku, J. Noreika žydų diskriminavimo ir izoliavimo veiksmuose nedalyvavo. Centras negali pritarti Jūsų nuomonei, kad iki F. Gewckės paskyrimo Šiaulių apskrities komisaru, J. Noreika veikė ankstesnio Šiaulių aps. viršininko „*Urbaičio dokumento dvasia*“. Tiek I. Urbaitis, tiek jį pakeitęs J. Noreika, kaip Šiaulių apskrities viršininkai, privalėjo vykdyti Šiaulių aps. karinio komendanto Konovskio įsakymus. I. Urbaitis, perdavęs nacių įsakymus dėl Žagarės geto steigimo, sovietų tardytojams teigė: „Aš maniau, kad žydams persikėlus į getą jie bus pagal vokiečių įstatymus apsaugoti ir kad tuomet baigsis gestapo savivalė, prievarta ir teroras žydų atžvilgiu. Aš nežinau, kokiais tikslais vedini vokiečiai iššaudė gete gyvenančius žydus. Visos tos žmogžudystės, vykdytos vokiečių valdžios, neturėjo nieko bendro su lietuviška savivalda.” (LYA K 1, ap. 58, b P-20125, l. 36-38, 117 psl.).

Centras negali pritarti Jūsų nuomonei, kad Jūsų pateikti dokumentai įrodo, neva „*Noreika iki spalio 10 d. turėjo pakankamą veiklos laisvę spręsti Šiaulių aps. žydų kilnojamo turto klausimus*“, kad „*Noreikos sąmoningi veiksmai padarė įtaką Holokaustui*“ ir pan. Atkreiptinas dėmesys, kad iš I. Urbaičio bylos dokumentų, iš antinacinio pogrindžio laikraščio „Į laisvę“ Nr.3 ir kitų dokumentų matyti, kad Šiaulių apskrityje ir visoje Lietuvoje vokiečių kareiviai nepakluso lietuviškos savivaldos nurodymams: plėšė parduotuves, atiminėjo iš valstiečių ir verslininkų jų turtą, užiminėjo privačias teritorijas. Tuo metu vykęs turto perdalinimas palietė ne tik žydus, bet visus Lietuvos gyventojus: turtas buvo nusavinamas ne tik iš žydų, bet ir iš lietuvių, naciai stengėsi sovietų nacionalizuotą lietuvių, žydų, lenkų turtą pasilikti sau, vyko labai painus turto perdalijimas, turtingesni lietuviai buvo iškeliami iš turtingų sodybų; dalis sovietų valdžios ištremtųjų ar suimtųjų, sušaudytųjų (tiek lietuvių, tiek žydų) turto buvo likęs bešeimininkis. Apskr. viršininkai ir burmistrai privalėjo vykdyti nacių įsakymus nukreiptus ne tik prieš žydus, bet ir prieš lietuvius: pvz., Šiaulių burmistras J. Naujalis vokiečių reikalavimu iškėlė 20 šeimų iš jų namų, tik vienas iš jų buvo žydas, nuginklavo Birželio sukilimo dalyvius ir pan. (LYA K 1, ap. 58, b P-20125, l.77). Iš Kauno išvežtus lenkus vokiečiai privertė pasirašyti, kad jie atsisako bet kokio savo turto. Už prievolių neatlikimą ūkininkai (lietuviai ir lenkai) buvo šaudomi, suimami ir kitaip baudžiami („Į Laisvę“ Nr.3).

Jūsų daromai išvadai, kad naciai nekontroliavo J. Noreikos veiksmų izoliuojant žydus ar tvarkant jų konfiskuotą turtą prieštarauja kai kurie Jūsų paties pateikti dokumentai (pvz., 1941 m. spalio mėn. Noreikos raštas komisarui Geweckei dėl žydų malūno – priedas Nr. 32, taip pat kiti anksčiau pateikti dokumentai).

Priedas Nr. 33 nepatvirtina Jūsų išvados, neva Noreika „*savo valia ir pasirinkimu išnaudojo Šiaulių geto žydus vykdant įmonių užsakytus darbus*“, kad neva „*tai nebuvo nacių įsakymų vykdymas*“, o „*Šiaulių savivaldybė pasigedo pinigų už Jono Noreikos organizuotą darbą prie geležinkelio*“.

Visuotinai pripažintoje istoriografijoje yra įrodyta, kad nacių valdžia išnaudojo getuose laikomus žydus priverstiniams darbams ne tik Lietuvoje, bet ir daugelyje jų okupuotų šalių. Pasak istoriko I. Lemperto, Vilniaus geto vadovas Jakovas Gensas prieštaravo žydų jaunimo pabėgimui iš geto, nes manė, kad tuomet getas naciams taps ekonomiškai nenaudingas ir bus sunaikintas. J. Noreika, kaip apskrities viršininkas, vykdė jam pavestus ūkio darbus, šiuo atveju tvarkė geležinkelį, kuriuos nacių nurodymu turėjo atlikti gete izoliuoti žydai. Priedas Nr. 33.1 parodo, kad ne J. Noreika skiria ginklus apsaugai, o nacių valdžia, nes raštas dėl ginklų skirtas ne J. Noreikai, o Šiaulių apygardos komisarui F. Geweckei. Priedas Nr. 33.2 nepatvirtina Jūsų prielaidos, neva J. Noreika galėjo pasisavinti žydams už darbą skirtus pinigus, nes rašte aiškiai nurodoma, kad už atliktą darbą žydams atlyginti turi ne Šiaulių apskrities administracija, o darbų užsakovas – Geležinkelių valdyba. Atkreiptinas dėmesys, kad šis raštas patvirtina, kad Šiaulių apskrities viršininko kompetencijai nepriklausė Šiaulių miesto įstaigos ir Šiaulių getas, nes pagal tuo metu galiojusį lietuviškos savivaldos įstatymą pirmaeiliai miestai, tarp kurių buvo ir Šiauliai, buvo pavaldūs ne apskričių viršininkams, bet miestų burmistrams. Todėl ir nacių įsakymus dėl Šiaulių geto steigimo perdavinėjo ne Šiaulių aps. viršininkas, o Šiaulių miesto burmistras Petras Linkevičius.

Jūsų išvada, neva Šiaulių aps. komisaras F. Gewecke sugebėjo apsaugoti Šiaulių getą nuo likvidavimo ir „*išsaugojo daug žydų gyvybių, to negalima pasakyti apie J. Noreikos valdytos Šiaulių aps. Žagarės geto“* yra neteisinga dėl šių priežasčių:

- J. Noreika nevaldė Žagarės geto, Žagarės getas, kaip ir visi žydų klausimai, buvo griežtai priskirti vokiečių jurisdikcijai (apie tai plačiau rašyta jau minėtuose kituose Centro atsakymuose);

- Šiaulių apskr. komisaos F. Geweckės jurisdikcijoje buvo ne tik Šiaulių, bet ir Žagarės getas;

Dėl Šiaulių apskrities administracijos mokamo atlyginimo Šiaulių apygardos štabo kariams (priedas Nr. 37) Centras jau yra aiškinęs anksčiau siųstuose raštuose.

Jūsų pateikti Žagarės burmistro parodymai (priedas Nr. 35) prieštarauja Jūsų paties teiginiui, kad „*Sovietų sąjungos tardymo organų protokolai yra nepatikimas įrodymas*“.

J. Noreikos pasirašytas leidimas iki 2 mėn. Joniškyje palikti dantų techniką žydą (priedas Nr. 36) nerodo, kad „*J. Noreika turėjo veiksmų laisvę ir galėjo daryti išimtis*“ dėl šių priežasčių:

- dantų technikui buvo leista nesikelti į getą tik 2 mėn.
- žydų gelbėtojas, Šiaulių antinacinio pogrindžio vadovas Domas Jasaitis savo liudijimuose teigia, kad jam yra pavykę įkalbėti Šiaulių aps. komisarą F. Geweckę suteikti žydams gydytojams ypatingą statusą, nes tai būtų naudinga ir naciams.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytus argumentus darytinos išvados:

1) Pareiškėjas nepateikė svarių įrodymų savo teiginiui, neva *Jonas Noreika buvo Holokausto (genocido) dalyvis*, taip, kaip ši veika yra vertinama pagal LR Baudžiamojo kodekso nuostatas, pagal Jungtinių Tautų Organizacijos Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį bei Niurnbergo tribunolo statuto nuostatas ar Jungtinių Tautų Baudžiamojo Tribunolo praktiką;

2) Pareiškėjas savo pateiktiems istoriniams šaltiniams netaiko išorinės ir vidinės kritinės analizės, nevertina jų patikimumo;

3) Pareiškėjo dokumentai atrinkti remiantis ne objektyvumo kriterijais, o bandymu pagrįsti savo išankstines nuostatas;

4) Pavieniai dokumentai nederinami su kitų žinomų faktų, liudijimų ir aplinkybių visuma, visiškai ignoruojami antinacinio pogrindžio dalyvių ir žydų gelbėtojų teigiami vertinimai J. Noreikos atžvilgiu, nacių valdžios kaltinimai J. Noreikai, taip ignoruojant bendrą istoriografinį kontekstą;

5) kai kurie Pareiškėjo pateikti dokumentai akivaizdžiai prieštarauja juos apibendrinančioms išvadoms, kai kurios išvados neatitinka dokumentų turinio;

6) Pareiškėjo išvados negali būti laikomos nei objektyviomis, nei mokslinėmis,

todėl pakartotinas Pareiškėjo reikalavimas pakeisti Centro istorinę išvadą dėl Jono Noreikos (Generolo Vėtros) veiklos nacių okupuotoje Lietuvoje nebus tenkinamas.

Generalinė direktorė Teresė Birutė Burauskaitė

Dalius Egidijus Stancikas, tel. (8~5) 275 1266, el. p. dalius.stancikas@genocid.lt